

Disertacije

Nikola Bojić
povjesničar umjetnosti,
asistent na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu

Prostorno planiranje u Hrvatskoj od 1955. do 1975.
i Lefebvreova teorija proizvodnje prostora,
doktorska disertacija

Mentorica: dr. sc. Ljiljana Kolešnik

Disertacija je obranjena 13. prosinca
na Sveučilištu u Splitu pred povjerenstvom:
dr. sc. Tamara Bjažić Klarin, zn. savj.
izv. prof. dr. sc. Antonija Mlikota
prof. dr. sc. Marko Špikić

SAŽETAK

U disertaciji se prostorno planiranje u Hrvatskoj od 1955. do 1975. godine razmatra kao istovremena sinteza različitih disciplinarnih diskursa te način na koji država teritorijalizira vlastitu razvojnu politiku. Istraživanje je stoga uspostavljeno kroz analizu prevladavajućih prostorno-planerskih diskursa i praksi te analizu administrativne, društvene i političke artikulacije državnoga teritorija. Uz opsežan pregled sekundarnih izvora i referentne literature, u fokusu disertacije je istraživanje sačuvane arhivske građe Urbanističkog instituta Hrvatske (UIH). Povijesni okvir disertacije

proizlazi iz analize modela teritorijalizacije državne politike iz čega je uspostavljena periodizacija teritorijalne organizacije: lokacijska regionalizacija (1945. – 1955.), kotarska regionalizacija (1955. – 1965.) i međukomunalna regionalizacija (1965. – 1975.). Navedena periodizacija je potom teorijski sagledana iz perspektive teorije proizvodnje prostora Henria Lefebvrea, njegove kritike države, strukturalizma i tehnokracije te djela vezanih za koncepte dijalektike centraliteta i arhitekture užitka. U središnjem dijelu disertacije analiziran je razvoj regionalnog prostornog planiranja u Hrvatskoj i to kroz tri razdoblja (prijelazno, formativno i diskurzivno) koja kronološki prate već utvrđenu periodizaciju teritorijalne organizacije. Obrađene su također studije pojedinih prostornih planova čijom su analizom prostorno-planerske prakse i diskursi dovedeni u odnos s političkim i društvenim zbivanjima, ali i međunarodnim prostorno-planerskim praksama. Disertacija naposljetku donosi korpus u kojem je obrađeno devet regionalnih i jedan republički prostorni plan, što predstavlja ukupan broj prostornih planova te vrste izrađenih u Hrvatskoj između 1955. i 1975. godine. Planovi su sadržajno opisani kroz osam ujednačenih kategorija, što omogućuje komparativan pregled cjelovite prostorno-planerske prakse u navedenom razdoblju te predstavlja podlogu budućih povijesnih i teorijskih istraživanja te kritičkih razmatranja kontinuiteta i diskontinuiteta u razvoju nacionalnog prostora i prostorno-planerske discipline. ✕

Lidija Butković Mićin
povjesničarka umjetnosti,
viša asistentica na Odjelu za povijest umjetnosti
Sveučilišta u Zadru

Tipologija stambenog tornja u kontekstu
stambene izgradnje Rijeke u razdoblju socijalizma,
doktorska disertacija

Mentorica: prof. dr. sc. Julija Lozzi Barković
Komentorica: prof. dr. sc. Antonija Mlikota

Disertacija je obranjena 17. ožujka 2023.
na Sveučilištu u Zadru pred povjerenstvom:
dr. sc. Tamara Bjažić Klarin, zn. savj.
prof. dr. sc. Luka Skansi
prof. dr. sc. Vinko Srhoj

SAŽETAK

Obrađena je i kritički vrednovana primjena tipologije stambenog tornja unutar stambene izgradnje Rijeke nakon Drugoga svjetskoga rata. U uvodnom dijelu dana je definicija i povijesni razvoj tipologije u 20. stoljeću na svjetskim primjerima, potom pregled korištenih stambenih modela u Rijeci i Sušaku od 1800. do 1945., s naglaskom na visinski rast gradova, a središnji dio rada usredotočen je na

poslijeratnu produkciju i promjene zakonodavno-financijskih okvira stambenih politika te oscilacije odnosa prema visokoj stambenoj izgradnji. Istraživanje se temeljilo na arhivskom građivu, sekundarnim izvorima i terenskom radu, a primijenjeni znanstveni postupci uključivali su inventarizaciju građevina, analizu i valorizaciju arhitektonskih djela te proučavanje povijesnog, ekonomskog i društvenokulturnog konteksta. Istraživanje je pokazalo da se društvena stanogradnja Rijeke od kraja 50-ih do početka 80-ih godina 20. stoljeća strateški oslanjala na projektiranje i izvedbu brojnih varijanti stambenih tornjeva, od nižih solitera do realizacija iznimne katnosti u hrvatskim (i jugoslavenskim) okvirima. Identifikacija protagonista, dionica i rezultata „neboderizacije” Rijeke potvrdila je hipotezu da je riječki visinski iskorak bio višestruko uvjetovan društveno-političkim zahtjevima masovne stanogradnje i prostorno-topografskim restrikcijama riječkog područja te pripremljen prethodnim iskustvima u visokoj stambenoj i javnoj gradnji od kraja 19. stoljeća. Stambeni tornjevi prepoznati su kao najizrazitiji arhitektonsko-urbanistički fenomen Rijeke iz socijalističkog razdoblja koji je obilježio vizualni identitet grada. Znanstveni doprinos disertacije očituje se u upotpunjenju spoznaja o hrvatskoj stanogradnji druge polovine 20. stoljeća, posebice stručnom i društvenom odnosu prema visokoj stambenoj izgradnji, a rezultati istraživanja mogu poslužiti i kao temelj za formalnopravnu registraciju najrelevantnijih objekata u svrhu zaštite ovog identitetsko-baštinskog sloja urbanog krajolika Rijeke, kao i informiranju suvremene arhitektonske prakse u kategoriji kolektivnog stanovanja. ✕

Dora Derado Giljanović
povjesničarka umjetnosti

Strategije aproprijacije u suvremenoj umjetnosti
u Hrvatskoj, doktorska disertacija

Mentori: prof. dr. sc. Jasna Galjer,
prof. dr. sc. Dalibor Prančević

Disertacija je obranjena 26. listopada 2023.
na Sveučilištu u Zagrebu pred povjerenstvom:
prof. dr. sc. Ana Munk
prof. dr. sc. Leonida Kovač
dr. sc. Suzana Marjanić, zn. savj.

SAŽETAK

Strategije aproprijacije na području Hrvatske zabilježene su u analizama povijesti umjetnosti, ali dosad nisu sustavno istražene.

Nastavljajući se na postojeće spoznaje iz povijesti i teorije umjetnosti, rad pruža opsežnu, kontekstualnu, interdisciplinarnu analizu razvoja aproprijacije u hrvatskoj suvremenoj umjetnosti (uz znanja i iz grana filozofije, povijesti, sociologije, ekonomije i prava). Predstavlja se njezin razvoj od 20-ih godina 20. stoljeća s naglaskom na suvremenu umjetnost, a posebice drugu polovicu 20. stoljeća. Rad demonstrira važnost aproprijacijskih praksi za širenje raspona

umjetničkog stvaralaštva i pojašnjava veze između alternativnih izlagačkih prostora, društvenog položaja umjetnika, omladinske kulture, potrošačkog društva te ekonomskih i institucionalnih faktora (otkupa umjetnina) u odnosu na razvoj ovih praksi.

Rezultati istraživanja uključuju Korpus umjetnika i umjetničkih djela te Korpus izložbi relevantnih za strategije aproprijacije. Glavni doprinos rada leži u dubinskoj kontekstualnoj analizi selekcije djela umjetnika koji su imali ključnu ulogu u razvoju strategija aproprijacije u hrvatskoj suvremenoj umjetnosti: D. Bašičevića Mangelosa, B. Bućana, S. Dimitrijevića, V. D. Trokuta, Z. Dumanića, I. Faktora, V. Fischer, T. Gotovca, S. Iveković, I. Kožarića, I. L. Galete, V. Marteka, D. Martinisa, E. Schubert, D. Sokića, M. Stilinovića, G. Trbuljaka, J. Vanište i G. Žuvele.

Analizom ovih opusa, nakon proučavanja literaturne, arhivske, hemerotečne i muzejske građe, kroz intervju, metode komparacije i dedukcije te kroz interdisciplinarni pristup, autorica zaključuje da su strategije aproprijacija potaknule razvoj suvremene umjetnosti i intermedijalnost/intramedijalnost djela te je dovodi u korelaciju s brojnim (često neumjetničkim) faktorima uočljivima u biografijama istaknutih umjetnika. ✕

Barbara Gaj Ristić
profesorica likovne kulture,
viša predavačica na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu

Radikalni enformel u hrvatskoj umjetnosti
od 1956. do 1962., doktorska disertacija

Mentor: prof. dr. sc. Dalibor Prančević
Komentor: prof. dr. sc. Frano Dulibić

Disertacija je obranjena 28. lipnja 2023.
na Sveučilištu u Zagrebu pred povjerenstvom:
dr. sc. Ivana Mance Cipek, viša zn. sur.
prof. dr. sc. Leonida Kovač
prof. dr. sc. Marko Špikić

SAŽETAK

Uvođenjem novih materijala, postupaka i materičkih istraživanja, radikalni enformel predstavlja reakciju i kritiku „tradicionalne modernosti“, posebno figurativne i mimetičke umjetnosti. Disertacija propituje promjenu percepcije o samoj prirodi slike i forme kroz djela radikalnog enformela, kao i *ulogu* glavnih eksponenata u formiranju koncepta nepikturalne, nesemantičke i neprikazivačke tipologije enformelnog slikarstva unutar hrvatske povijesti umjetnosti. Osim pet glavnih predstavnika (Gattin, Feller, Jevšovar, Seder, Kristl), rad predstavlja i individualne poetike sedam umjetnika koji su u jednoj

etapi svojeg stvaralaštva ostvarili djela materičkog enformela ili su se s nekoliko likovnih ostvarenja približili radikalnoj enformelnoj orijentaciji (Kulmer, Jelenić, Hruškovec, Horvat, Vaništa, Sablić i Missia) u razdoblju od 1956. do 1962., kao i kasnije recidive i (dis)kontinuitete enformela kod pojedinih autora. Uz dosadašnje teoretske i kritičke modele, disertacija pruža i neka druga moguća tumačenja radikalnog enformela kroz koncepte *entropije*, *besformnog*, *estetike ružnoga*, odnosno *brutalne estetike* (deformacije, disfiguracije, ništavljenje značenja i oblika). Uz spomenuto, disertacija propituje enformelno stvaralaštvo s drugih kritičkih pozicija kao što su rodne teorije te kroz društveno-političke kontekste prema kojima recepcija radikalnog tipa enformela nije imala znatniju institucionalnu podršku u odnosu na umjereniju pikturalnu enformelnu orijentaciju. Poseban doprinos koji ovaj rad nastoji dati očituje se u katalogizaciji obrađivanih djela te opsežnoj i cjelovitoj sintezi pojave radikalnog enformela u hrvatskoj umjetnosti. Analizom i komparacijom pojedinačnih djela eksponenata radikalnog enformela ukazuje na sličnosti i razlike s djelima europskog i svjetskog enformela. Također, rad kontekstualizira radikalni enformel u hrvatskoj umjetnosti unutar onodobne jugoslavenske likovne scene i kao dio svjetskih enformelističkih tendencija. X

Nataša Ivančević
povjesničarka umjetnosti,
muzejska savjetnica u Muzeju suvremene umjetnosti, Zagreb

Modernizam figuralne plastike
Koste Angelija Radovanija, doktorska disertacija

Mentor: prof. dr. sc. Frano Dulibić

Disertacija je obranjena 25. listopada 2023.
na Sveučilištu u Zagrebu pred povjerenstvom:
prof. dr. sc. Dragan Damjanović
prof. u miru dr. sc. Zvonko Maković
doc. dr. sc. Daniel Zec

SAŽETAK

Doktorska disertacija *Modernizam figuralne plastike Koste Angelija Radovanija* bavi se utvrđivanjem modernističkih značajki i izvora modernizma figuralne plastike Koste Angelija Radovanija (1916. – 2002.) te istraživanjem njegova cjelokupna opusa. Provedena je cjelovita monografska obrada kiparskog opusa u kontekstu onodobne nacionalne i međunarodne likovne scene te je prvi put sastavljen katalog svih njegovih poznatih djela. Istraženi su akt i portret, medaljerski opus, javna skulptura, spomenička plastika, crtež i grafika, spisateljski opus, pedagoški doprinos te kulturno-društveni angažman. Učinjena je formalna analiza i vrednovanje važnijih radova,

djela su sistematizirana po vrsti, tehnici, temi i kompozicijskim rješenjima te stilsko-morfološkim značajkama.

Istraživanje je dovelo do nekoliko novih hipoteza o ovom kompleksnom opusu, počevši od teze o dugotrajnom formativnom razdoblju. Utvrđeno je da, iako nikada nije napustio figuraciju i prepoznatljivost antropomorfno motiva te se koristio tradicionalnim materijalima i oblikovnim načelima, na formalnoj i konceptualnoj razini njegov način oblikovanja pripada umjerenom modernizmu. Taj se oblik modernizma razlikuje od prevladavajućeg apstraktnog izraza koji je u Hrvatskoj obilježio poslijeratni visoki modernizam. Istraživanje je pokazalo da je uvodio inovacije u prikaz akta i portreta, čime je ostvario znatan doprinos u hrvatskom poslijeratnom kiparstvu modernizma. Ovo istraživanje upućuje na to da je pri formiranju modernističkog izraza asimilirao mnogobrojne utjecaje – kiparstvo europskog modernizma, utjecaje izvaneuropskih kultura i drugih vrsta „primitivizama“ i arhaizama.

Disertacija donosi nove spoznaje o radu i djelovanju autora koje nadopunjuju, proširuju te omogućuju novi pogled na neke aspekte dosadašnjih istraživanja, kao i na cjelokupan opus. Ostvario je jedinstven i prepoznatljiv opus koji predstavlja znatan doprinos hrvatskoj i europskoj modernističkoj figuralnoj plastici. ✕

Božo Kesić
povjesničar umjetnosti,
asistent na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu

Spomenici u Hrvatskoj od 1991. godine do danas,
doktorska disertacija

Mentor: dr. sc. Ive Šimat Banov
Komentor: dr. sc. Vinko Srhoj

Disertacija je obranjena 15. prosinca 2023.
na Sveučilištu u Zadru pred povjerenstvom:
prof. dr. sc. Dalibor Prančević
prof. dr. sc. Antonija Mlikota
dr. sc. Josip Belamarić, zn. savj.

SAŽETAK

Od samostalnosti do danas u Hrvatskoj je podignuto najmanje dvije tisuće spomenika. Riječ je o dva stvaralačka kruga: „pučkom“ (amaterskom, autodidaktičkom) i profesionalnom (umjetnici i arhitekti). Spomenici samoukih autora uglavnom su slabije kvalitete, redovito nastaju neovisno o natječaju i najčešće u manjim sredinama. U formulaciji javnog prostora i spomenika veliku ulogu prisvajaju i vladajuće političke nomenklature.

Suvremena hrvatska spomenička djelatnost dominantno je posvećena iskustvu Domovinskog rata i njegovim protagonistima.

Dominantni su ili identifikacijski motivi na brojnim spomenicima križ, kocka, kvadrat, šahovnica i pleter. Ti motivi i uopće geometrijski i apstraktni oblici postali su opće mjesto suvremenoga hrvatskog spomeničkog inventara. Figurativna spomenička plastika uglavnom je portretističke naravi. Zbog loših spomeničkih izvedbi posvećenih prvom hrvatskom predsjedniku, cjelokupna ocjena spomenika figurativnog predznaka u Republici Hrvatskoj nije visoka. Spomenička figuracija koja se nalazi u okviru raznih institucija uglavnom spada u primjerena, premda neinventivna likovna ostvarenja.

Osim manje-više iste motivike i značenjske neodređenosti (posebno kod apstraktnih spomenika tematski vezanih uz Domovinski rat i hrvatsku samostalnost), jedan je od problematičnih trendova podizanje spomenika religijske tematike u kojima se uočava komercijalni i turistički sadržaj.

Zbog isticane i moguće relativizacije krivnje sporna su memorijalna spomen-obilježja posvećena žrtvama svih ratova. To dovodi do brisanja posebnosti svakog događaja i auratičnosti spomenika, a posebice unutar višelokacijskih spomen-obilježja (uz iznimku Drinkovićeve *Golubice*).

Najbolji primjeri spomeničke plastike u Republici Hrvatskoj zasnovani su na nekom obliku antimonumentalnosti. O spomenicima i s njima povezanim temama promišljaju i suvremeni umjetnici. Oni rade instalacije ili intervencije na postojećim spomenicima i na stanovit način problematiziraju nacionalnu spomeničku kulturu ili sam pojam spomenika. ✕

Ivana Rončević Elezović
povjesničarka umjetnosti,
muzejska savjetnica u Nacionalnome
muzeju moderne umjetnosti, Zagreb

Poveznice hrvatskoga i talijanskoga slikarstva
od 1872. do 1919., doktorska disertacija

Mentor: prof. dr. sc. Frano Dulibić

Disertacija je obranjena 26. listopada 2023.
na Sveučilištu u Zagrebu pred povjerenstvom:
dr. sc. Ana Šeparović, zn. sur.
prof. dr. sc. Dragan Damjanović
dr. sc. Petar Prelog, zn. savj.

SAŽETAK

Ova disertacija istražuje i izdvaja komponentu talijanskih elemenata u slikarstvu hrvatskih autora u zadanom razdoblju od ostalih srednjoeuropskih utjecaja. Njihovo međusobno razlikovanje, kako će se tijekom razrade pokazati, nije uvijek jasno razgraničeno te zahtijeva priznavanje difuzne naravi nijansi u prijelazima. Ova je činjenica rezultat višestrukih čimbenika: od važnosti kulturne razmjene između Italije i prekoalpskih zemalja, koja se odvijala kroz nekoliko različitih kanala, do povijesne uvjetovanosti povezanosti dijelova sjeverne Italije s Austrijom te, konkretno, s austrijskom upravom.

Uže područje rada sačinjavaju dijelovi opusa hrvatskih slikara koji su nastali u izravnom ili posrednom kontaktu s talijanskim kulturnim krugom u razdoblju od 1872. do 1919. Kao početna granica ove disertacije uzeto je vrijeme 70-ih godina 19. stoljeća jer označavaju odlazak prve trojice predstavnika hrvatskog slikarstva: Ferdinanda Quiquereza, Izidora Kršnjavoga i Nikole Mašića, s Akademije u Münchenu na putovanje u Italiju prema ruti: Venecija, Rim, Napulj (Capri). Završna 1919. godina označava kraj prvog razdoblja izložbi *Proljeznog salona* (1916. – 1919.), kao prijelazni period koji je omogućio snažniji modernistički zamah ostvaren nakon rata te je označen ispreplitanjima jugendstilskih „zaostataka“ i naznaka avangardnijih pristupa u umjetnosti.

Cilj je istraživanja obrada i interpretacija segmenta hrvatskog slikarstva od 1872. do 1919. na osnovi njegovih poveznica s talijanskim kulturnim krugom, koji do sada nije bio sustavno obrađen ni interpretiran, pri čemu su uporabljene uvriježene metode povijesti umjetnosti: formalna, komparativna i ikonografska analiza pojedinih djela, problemi stila i tipologije, terenski rad, proučavanje arhivske građe i objavljene literature. Smatramo da će se sagledavanjem situacije iz ovoga kuta doći do novih spoznaja o pojedinačnim opusima autora, ali i o cjelini ovog važnog segmenta hrvatskog slikarstva. ✕